

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ
ȘI CINEMATOGRAFICĂ „I. L. CARAGIALE” BUCUREȘTI**

**REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT**

DIMENSIUNEA LIMBAJULUI CORPORAL ÎN ARTA ACTORULUI

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT:

Prof. univ. dr. habil. Liviu LUCACI

DOCTORAND:

Lari-Cosmin GIORGESCU

2024

CUPRINS

LISTA FIGURILOR.....	5
INTRODUCERE.....	6
CAPITOLUL I. EXPRESIE ȘI SENS ÎN CREAȚIA ARTISTICĂ. O ANALIZĂ MULTIDISCIPLINARĂ.....	11
1.1. Introducere	12
1.2 De la ARTE la arta actorului. Câteva considerații.....	14
1.2.1 Creație <i>artistică</i> și alți termeni adiacenți. Definiție și caracteristici.....	18
1.2.2 Expresie și sens: liant al operei artistice	22
1.2.3 Arta actorului în România. Scurtă privire de ansamblu.....	23
1.3 Cunoașterea - numitor comun al științelor și artelor	26
1.3.1 Clasificarea științelor.....	27
1.3.2 Ingineria artei actorului și tipurile de raționalitate	29
1.3.3 Teatrul - simbioză a științelor și a artelor	33
1.4 Expresie și sens în arta actorului	38
1.4.1 Definirea relației de cauzalitate dintre expresie și sens în creația artistică.....	38
1.4.2 Corpul ca mijloc de întrupare a expresiei în arta actorului.....	40
1.4.3 Arta actorului în arta contemporană. Corpul ca mijloc de expresie complex situat în centrul actului artistic.....	42
Concluzii	49
CAPITOLUL II. DEZVOLTAREA MIJLOACELOR DE EXPRESIE NONVERBALĂ.....	50
2.1 Introducere	51
2.2 Arta actorului în prezent și în contextul pandemic. Cauze ale diversificării mijloacelor de expresie artistică.....	55
2.3 De la corp la expresia artistică.....	59
2.4 Teatrul ca sistem de semne, punct de plecare al artei actorului ca sistem de comunicare specific	62
2.5 Corpul actorului, vehicul al comunicării verbale și nonverbale.....	63
2.6 De la mișcare la comunicare: corpul, liant al comunicării verbale și nonverbale	68
2.7 Mișcarea, ritmul și viteza. Caracteristici definitorii ale mijloacelor de expresie nonverbale	71

2.8 Rolul comunicării în arta actorului.....	78
2.9 Axiomele comunicării interpersonale și de masă.....	81
Concluzii	86

CAPITOLUL III. ANTRENAMENTUL LIMBAJULUI CORPORAL ÎN ARTA ACTORULUI. PREMISE TEORETICE .....

3.1 Introducere	88
3.2. Corpul între știință și artă.....	89
3.2.1 De la neant la complexitatea corpului omenesc și a comunicării interumane.....	90
3.2.2 Corpul ca obiect și subiect al actului artistic.....	95
3.2.3 Limbajul corporal ca rezultat a relației corp - psihic	97
3.3 Influența și influențarea corpului în arta actorului.....	101
3.4 Actorul, designer sau proiectant al propriului limbaj corporal.....	102
3.4.1 De la mișcarea facială involuntară la expresia facială semnificativă. Limbajul corporal ca expresie controlată a emoțiilor în arta actorului.....	106
3.4.2 De la <i>ascuns</i> la <i>vizibil</i> prin limbajul corporal.....	113
3.4.3 <i>Omul aproximativ</i> sau despre cum studenții își conștientizează corpul.....	119
3.4.4 De la tensiunea paralizantă la tensiunea controlată.....	120
3.4.5 Corpul sau poarta de acces către psihic, superputerea.....	124
3.4.6 Pericole iminente pentru actor	126
Concluzii	128

CAPITOLUL IV. „POEZIA VISULUI” SAU SPECTACOL FORMATOR DE CONȘTIINȚĂ CORPORAL-TEATRALĂ .....

4. 1 Introducere	131
4.2 „Poezia Visului” sau spectacol formator de conștiință corporal-teatrală	133
4.2.1 „Poezia Visului”: de la idee la creația artistică	136
4.2.2 Universul poetic, material pentru actul teatral	138
4.2.3 Fundamentul principiilor de corporalitate a gândului	142
4.2.4 Crearea unei atmosfere de lucru pentru dobândirea încrederii actorului în propriile capacități	148
4.2.4.1 Rigoarea nerostită.....	150
4.2.5 Structurarea unor noi principii de gândire.....	152
4.2.6 Începuturile expresiei teatrale creată din poezii	156
4.2.7 Structura spectacolului - desfășurarea expresiei	161
4.2.7.1 Prima etapă: de la naștere la maturitate.....	162

4.2.7.2	Partea a doua: vârsta regretelor.....	169
4.2.7.3	Partea a treia - teama de coșmar sau de moarte.....	176
4.2.8	Extra-textul sau limbajul corpului de dinainte de text.....	191
4.2.9	Rolul textului sau textul rolului	194
4.3.	Antrenamentul corpului unui actor	196
4.3.1	Tehnica de lucru	197
4.3.2	Raportul cu spațiu.....	198
4.3.3	Raportul cu solul	200
4.3.4	Variații de dinamică și ritm ale corpului în acțiune	203
	CONCLUZII.....	206
	BIBLIOGRAFIE.....	212

CUVINTE CHEIE

**creație artistică, expresie, sens, arta actorului, corpul – obiect și subiect al actului artistic,
limbaj corporal, limbaj verbal, limbajul complex al actorului, relația
corp-psihic, mișcare, ritm, viteză, raportul cu spațiu, raportul cu textul, raportul cu solul,
tehnică de lucru**

REZUMAT

Întâlnirea cu una dintre personalitățile marcante ale coregrafiei și ale teatrului românesc, Miriam Răducanu, m-a făcut să percep corporalitatea nu ca pe un element de suport sau ca pe unul adițional, ci ca pe chintesența actului teatral. Am avut șansa să petrec aproape 17 ani sub coordonarea lui Miriam Răducanu, ceea ce a dus la parcurgerea nu doar a unui proces de lucru, dar mai ales a unui traseu inițiativ în arta actorului. Ca rezultat al acestei inițieri, am dezvoltat o conștiință corporală complexă, care m-a ajutat și mă ajută în toate rolurile pe care le fac.

Corpul este instrumentul de bază al actorului și al artiștilor performativi în general. Așa cum am arătat în capitolele teoretice, corpul este și mișcare și vorbire, iar aceste două dimensiuni se complinesc și trebuie să dea semnificație acțiunilor fizice sau verbale pe care actorul le face; nimic nu este mecanic, lipsit de sens și de adevăr.

Pot afirma, în urma cercetării, că preocupările artei actorului țin de permanenta nevoie ca cele două naturi ale sale, dimensiunea corporală și dimensiunea cuvântului rostit, să formeze un întreg, iar munca pe care trebuie să o întreprindă actorul trebuie să se concentreze pe nevoia de a le face să conlucreze într-o simbioză perfectă, funcțională. Actorul este obligat să cerceteze și, implicit, să înțeleagă procesul care face posibilă această simbioză în creația artistică.

Experiența mea alături de Miriam Răducanu nu reprezintă un caz izolat. De-a lungul carierei sale de aproximativ 80 de ani, Miriam Răducanu a pus bazele și a dezvoltat o abordare specifică a folosirii limbajului corporal în diferite contexte artistice, abordare pe care a împărtășit-o atât cu balerini, dansatori sau coregafi, cât și cu actori sau regizori. În acest context, principiile care stau la baza abordării lui Miriam Răducanu au creat nu doar un traseu pe care artistul îl parcurge pentru a ajunge la un limbaj corporal cu semnificații complexe în actul artistic, ci și un mod de abordare a vieții profesionale în general.

Miriam Răducanu este o exponentă a școlii de teatru de la București, fiind atât absolventă a Institutului de Artă Teatrală din București, cât și profesoară în cadrul aceluiași Institut, care apoi s-a transformat în Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București. Procesul prin care am trecut sub bagheta coregrafei a fost o continuare firească a metodelor și a abordărilor pe care le-am parcurs și învățat în cadrul Universității și care au la bază simbioza dintre emoțional și intelectual, dintre verbal și corporal, în așa fel încât creația teatrală devine un rezultat firesc al complexității ființei actorului.

Pentru a putea întreprinde cercetarea de față, și anume o analiză atentă a modului în care limbajul corporal și cel verbal ajung să funcționeze în simbioză printr-o serie de exerciții complexe, prin cunoașterea și dezvoltarea atât a resorturilor fizice, cât și a celor psihice, prin relația pe care actorul o dezvoltă cu spațiul, cu textul, cu elementele de decor, am propus un cadru teoretic care reunește metode și elemente specifice atât artelor, cât și științelor exacte. Acest lucru mi-a permis să analizez dintr-o perspectivă complexă abordarea pe care Miriam Răducanu a folosit-o de-a lungul carierei sale de artist, dar și de formator al altor artiști. Pentru o analiză pertinentă care trece dincolo de elementele pur tehnice și mecanice ale unor exerciții fizice pe care Miriam Răducanu le folosește, am studiat îndeaproape spectacolul „Poezia Visului”, spectacol ce a rezultat din parcurgerea procesului pe care îl voi descrie.

Precizez încă de la început că cercetarea de față nu este o simplă analiză *per se* a unui spectacol, ci că spectacolul analizat reprezintă o creație artistică complexă care subsumează modul în care Miriam Răducanu vede relația existentă între limbajul verbal și limbajul corporal. În lipsa unei analize aplicate, nu am fi putut arăta modul în care procesul și abordarea propuse de Miriam Răducanu au la bază același tip de abordare ca cel propus de școala de teatru de la București și nici nu am fi putut să explicăm cum mișcarea fizică nu este doar motricitate, ci devine limbaj corporal, parte integrantă a complexității ființei actorului, un limbaj care uneori precedă limbajul verbal, dar care întotdeauna îl susține întru nașterea creației artistice.

Date fiind motivele amintite, analizarea abordării propuse de regizoarea-coregraf reprezintă nu doar un deziderat, ci o necesitate. Cercetarea mea a avut două obiective principale care se întrepătrund: am dorit să documentez abordarea lui Miriam Răducanu pentru a sublinia rolul pe care corpul, prin mișcare, îl are în creația artistică teatrală și am dorit să pun la dispoziția studenților și altor profesioniști din sfera teatrului și artelor performative o cercetare care îi poate ajuta în carieră prin aceea că le arată cum, în artă, mișcarea transcende dimensiunea pur motrică și dobândește semnificație. Analiza propusă are în vedere relația indisolubilă dintre limbajul corporal și cel verbal în cazul actorului, rezultante ale mișcării fizice și ale textului dramatic.

Pentru a înțelege complexitatea relației corporal-verbal este nevoie de o înțelegere aprofundată și pluridisciplinară a artei actorului și a creației artistice. Din acest motiv, structura cercetării a fost următoarea: în primele trei capitole am discutat diferite aspecte teoretice legate de artă, de științe, de creația artistică, de corporalitate, de emoții și de alte concepte necesare pentru înțelegerea fenomenului cercetat. Fiecare dintre temele abordate în această parte teoretică contribuie la înțelegerea procesului pe care l-am descris în Capitolul IV, dedicat analizei procesului de formare a conștiinței corporale alături de Miriam Răducanu.

Astfel, Capitolul I, *Expresie și sens în creația artistică. O analiză multidisciplinară*, pleacă de la definirea artei și a creației artistice ca puncte de plecare ale artei actorului. Pentru că

nu putem vorbi de creație artistică fără să ne referim și la științe, m-am oprit și asupra anumitor aspecte care apropie și diferențiază arta actorului de științele exacte, pentru a sublinia faptul că, în esența lui, teatrul se regăsește la intersecția dintre cele două mari categorii: artă și știință.

În ultima secțiune a Capitolului I, m-am oprit asupra relației de cauzalitate dintre expresie și sens în creația artistică, pentru ca, mai apoi, să analizez modul în care corpul devine mijloc de întrupare a expresiei în arta actorului. Am încheiat acest prim capitol printr-o discuție referitoare la modul în care arta actorului se oglindește în arta contemporană în care corpul devine o expresie complexă, situată în centrul actului artistic.

Capitolul II, *Dezvoltarea mijloacelor de expresie nonverbală*, aduce în discuție, dintr-o perspectivă teoretică, dar fără să lipsească exemplele din practică, elemente legate de situația actuală a actorului, mai ales cele determinate de pandemie, care au dus la diversificarea mijloacelor de expresie artistică.

În acest context, am discutat modul în care corpul devine și el expresie artistică, nu înainte de a arăta cum, în teatru, limbajul corporal poate fi considerat un sistem de semne, deci un sistem de comunicare specific. Am subliniat deci cum, în arta actorului, liantul între comunicarea verbală și cea nonverbală este exact corpul actorului.

Întrucât cercetarea de față are ca scop prezentarea procesului prin care actorul trece pentru a ajunge la simbioza limbaj corporal – limbaj verbal cu ajutorul abordării lui Miriam Răducanu, a cărei metodă pune accent pe o corporalitate plină de semnificații, am arătat și cum mișcarea, ritmul și viteza sunt caracteristici definitorii ale mijloacelor de expresie nonverbale, atât de importante pentru actori. Acest capitol se încheie cu sublinierea importanței comunicării în arta actorului și, în acest context, discută și axiomele comunicării interpersonale și de masă.

Capitolul III este dedicat unei analize în special teoretice a antrenamentului limbajului corporal în arta actorului. Pentru a înțelege complexitatea rolului pe care corpul actorului îl are în creația artistică teatrală, am prezentat diferite aspecte legate de modul în care știința și arta au perceput corpul, discutând pe scurt și complexitatea evoluționară a acestuia.

Analiza a avut în vedere modul în care corpul este atât obiect, cât și subiect al actului artistic, pentru a continua, mai apoi, să aducă în discuție motivele pentru care limbajul corporal este rezultanta relației corp-psihic. Periplul a teoretic a avut în vedere și modul în care corpul influențează și este influențat în arta actorului. În acest context, am considerat că actorul este designerul sau proiectantul propriului limbaj corporal. Așa cum se arată în Capitolul IV, procesul pe care l-am parcurs sub coordonarea și îndrumarea lui Miriam Răducanu a dus exact la acest deziderat. Cu toate acestea, trebuie reamintit faptul că acest proces a început din anii de formare ca student, iar întâlnirea cu Miriam Răducanu și cu abordarea ei au șlefuit informația primită în

școala de teatru pe care o propune Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București.

Cum teatrul se adresează emoțiilor – atât ale publicului, cât și ale actorilor – plecând de la mișcarea facială involuntară a actorului, am arătat modul în care aceasta devine expresie facială semnificativă, ceea ce face ca limbajul corporal să devină o expresie controlată a emoțiilor, putând face invizibilul să devină vizibil.

Pentru o mai bună argumentare a aspectelor teoretice, m-am folosit de unele exerciții pe care le-am făcut cu studenții din anul al III-lea, tocmai pentru a arăta cum începe și se dezvoltă procesul de conștientizare a propriului corp și cum, prin exerciții, rigoare și repetiție, tensiunea care ne paralizează poate fi controlată. Am încheiat acest capitol cercetând modul în care corpul reprezintă poarta de acces către psihic. Înainte de a trece la partea aplicată, am făcut și câteva precizări legate de pericolele iminente la care este expus actorul.

Capitolul IV este dedicat în întregime diferitelor aspecte ale procesului de formare a conștiinței corporale pe care l-am parcurs alături de Miriam Răducanu începând cu sfârșitul lui 2007 și se bazează pe anumite principii subsumate ideii conform căreia limbajul corporal al actorului este plin de semnificații. Actorul este dator să își cunoască propria corporalitate și să știe cum să articuleze un limbaj corporal specific fiecărui rol întru desăvârșirea creației artistice. Toate aceste elemente sunt aduse în discuție încă din anii de formare ca student, dar este de datoria fiecărui actor să se aplece și ulterior asupra dimensiunii corporale. Sper că cercetarea de față va reprezenta un bun punct de plecare.

În urma procesului amintit, discutat în detaliu în Capitolul IV, a rezultat spectacolul „Poezia Visului”, pe versuri de Emil Botta. Ținând cont că primele trei capitole au pus bazele teoretice ale cercetării de față, am considerat că discutarea aspectelor practice se poate realiza cel mai bine pe baza unei creații artistice, rezultatul final al muncii actorului. Așa cum am menționat deja, analiza propusă nu este analiza unui spectacol *per se*, ci analiza modului în care simbioza limbaj corporal – limbaj verbal duce la apariția creației artistice în arta actorului. Discutarea elementelor definitorii ale acestei relații nu se poate realiza doar din punct de vedere teoretic, ci presupune analizarea unei creații artistice care evidențiază cât mai complex și cât mai rafinat această relație.

Mai mult, lucrul cu Miriam Răducanu a început încă din ultimul an de studenție și a fost girat de profesorul meu, coordonator de clasă, Liviu Lucaci. Deși se afla încă într-o stare incipientă, diferită de cea de acum, „Poezia Visului” a făcut parte din examenul meu de absolvire ca moment care pune în evidență atât principiile de corporalitate însușite în anii de studenție, cât și rafinarea acestora prin abordarea pe care Miriam Răducanu o propune celor cu care lucrează, abordare pe care a folosit-o ani de-a rândul în cadrul Universității Naționale de Artă

Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București unde a îndrumat mai multe generații de studenți. În urma unui proces constant de lucru și de conștientizare a importanței împletirii armonioase a limbajului corporal cu cel verbal, a rezultat spectacolul mai sus menționat.

Considerăm că partea aplicată a cercetării de față scoate în evidență modul în care creația artistică a actorului nu poate să se desăvârșească decât printr-o simbioză totală a celor două tipuri de limbaj: cel corporal și cel verbal.

În Capitolul IV, procesualitatea este discutată etapizat și are în vedere modul în care metoda de lucru a lui Miriam Răducanu îl face pe actor să își conștientizeze propria corporalitate și să transforme mișcarea în limbaj corporal. Mai mult, am analizat și relația bidirecțională dintre limbajul corporal și cel verbal pentru că, împreună, acestea reprezintă instrumentele de bază ale actorului, cu ajutorul cărora dă naștere creației teatrale.

Trebuie menționat că scopul întâlnirilor cu Miriam Răducanu nu a fost acela de a crea un spectacol. Cunoscând calitățile sale profesionale și fiind interesat de modul în care corporalitatea influențează creația artistică a actorului, am dorit să îmi șlefuiesc principiile și metodele de lucru dobândite în studenție. Cu toate acestea, exercițiile propuse de Miriam Răducanu au dus la apariția spectacolului „Poezia Visului”. Din aceste motive, am prezentat, pe scurt, parcursul pe care acest spectacol l-a avut de la idee la creație artistică.

Capitolul IV este structurat în trei mari părți. Prima parte prezintă, pe scurt, personalitatea lui Miriam Răducanu, începutul relației noastre profesionale și modul în care Miriam Răducanu a folosit textul poetic ca material de lucru. Am descris și atmosfera în care procesul de formare a conștiinței corporale a avut loc, pentru că atmosfera de lucru este extrem de importantă pentru creația artistică.

Pot afirma că m-am aflat într-o situație rar întâlnită în artă, similară cu cea din Antichitate, în care discipolul își urmează maestrul, care îl primește în spațiul și proximitatea sa. Am avut șansa să lucrez cu Miriam Răducanu nu pe o scenă sau într-o sală de repetiție (deși acest lucru s-a întâmplat în urma apariției spectacolului „Poezia Visului”), ci în propria ei sufragerie. Intrarea în spațiul personal al unui creator artistic de talia lui Miriam Răducanu reprezintă o onoare, dar ce e mai important este faptul că lucrul într-un spațiu atât de intim a dus la o relație de încredere complexă care, treptat, s-a transformat într-una de mentorat.

Partea a doua, cea mai amplă, analizează fiecare moment al „Poeziei Visului”, pentru a arăta cum cele două tipuri de limbaj duc la creație artistică și care sunt principiile care stau la baza însușirii metodei de lucru a lui Miriam Răducanu.

În partea a treia, am discutat importanța limbajului corporal din perspectiva extra-textului și a textului dramatic în construirea actului artistic finit, pentru ca, spre final, să arăt cum antrenamentul corpului actorului poate deveni antrenament al corporalității acestuia, prin

imprimarea unor semnificații fiecărei mișcări. Se va vedea în analiza propusă că semnificația se creează în funcție de tehnica de lucru aleasă, de raportul cu spațiul și de variațiile de dinamică și de ritm ale corpului în acțiune.

Cercetarea se încheie cu câteva concluzii în care am încercat să sintetizez discuția teoretică și analiza practică, aplecându-mă asupra elementelor care stau la baza principiilor de formare a conștiinței proprii corporalității și ajută la înțelegerea procesului pe care Miriam Răducanu i-l propune actorului prin abordarea sa. Parcurgerea acestui proces duce la apariția unei relații limbaj corporal-limbaj verbal care reprezintă punctul de plecare al creației artistice în arta actorului.

Ceea ce propune Miriam Răducanu pentru arta actorului sunt principiile de mișcare, prin care actorii câștigă controlul unei mobilități ce atribuie corpului flexibilitatea de a se adapta firesc la conjuncturile scenice. Dificultățile unor angajamente complexe impuse de anumite împrejurări pot fi apoi tratate cu naturalețea unei activități obișnuite, fără să atragă atenția asupra efortului depus.

Prin parcursul pe care l-am întreprins am demonstrat că, în cazul actorului, pentru a ajunge la unitatea sau sincronicitatea limbaj corporal – limbaj verbal, este nevoie ca elementele limbajului corporal să definească sensurile cuvintelor, dar și sensurile cuvintelor să definească elementele limbajului corporal.

În baza cercetării propuse, actorii își pot construi un antrenament ce le poate menține instinctele profesionale și îi poate ajuta în perioadele de inactivitate. Actorul trebuie să își definească limbaj corporal propriu, în funcție de specificul spectacolului, dar, așa cum există reguli foarte clare în arta actorului legate de cum și de ce trebuie să fie limbajul verbal într-un anumit fel, și în limbajului corporal se aplică anumite principii. Înainte de toate, actorul este OM. Ca om, actorul trebuie să se îngrijează atât de procesele psihice, cât și de cele emoționale, procese care se declanșează și în momentele în care lucrează la rol și care nu se concurează. Acest lucru a fost subliniat de nenumărate ori nu numai de Miriam Răducanu, dar și de toți profesorii cu care am lucrat în facultate și ulterior de regizori. Odată realizată simbioza dintre cele două tipuri de procese prin dezvoltarea unei conștiințe a propriei corporalități, actorul poate interpreta o paletă vastă de roluri, de la tragedia antică la realismul american, de la comedie la poezie.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE ÎN VOLUME

- Aristotel, *Metafizica*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Aston, Elaine, Savona, George, *Theatre as a sign-system. A Semiotics of Text and Performance*, Routledge, Londra/New York, 1991.
- Balandier, Georges, *Le detour. Pouvoir et modernite*, Fayard, Paris, 1987.
- Barba, Eugenio, *O canoe de hârtie*, Editura Unitext, București, 2003.
- Berghaus, Gunter, *Avant-Garde Performance: Live Events and Electronite Technologies*, Ed. Palgrave Macmillan, Londra, 2005
- Bernea, Ilinca. *Cultul corporalității în poezia contemporană, Corp gândit, corp trăit*, în Grünberg, Laura (coord.), *Corp - Artă - Societate: reflecții întrupate*, Editura UNArte, București, 2010.
- Bețiu, Mihaela, *Ghidul candidatului la actorie*, Editura U.N.A.T.C. Press, București, 2016.
- Blaa, Lucian, *Despre conștiința filosofică*, Editura Facla, Timișoara, 1968.
- Bleeker, Maaike, Foley Sherman, Jon, Nedelkopoulou, Eirini, *Performance and Phenomenology, Traditions and Transformations*, Routledge, London, 2018.
- Boldașu Romina, *Corpul în arta actorului*, Editura U.N.A.T.C. Press, București, 2019.
- Boldașu, Romina, *Corpul instrument și corpul creator în arta actorului*, Editura U.N.A.T.C Press, București, 2019.
- Brook, Peter, *Spațiul gol*, Editura Nemira, București, 2014.
- Chekhov, Michael, *Gânduri pentru actor*, Editura Nemira, București, 2017.
- Cojar, Ion, *O poetică a artei actorului*, Editura Paideia, București, 1999.
- Corbin, Alain, Jean-Jacques Courtine, Georges Vigarello, *Istoria corpului*, vol III, Editura Art, București, 2009.

- Cornea, Andrei, *Interpretare la metafizica lui Aristotel*, ediția a 2-a, Editura Humanitas, București, 2007.
- Coșeriu, Eugen, *Teoria limbajului și lingvistica limbajului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004.
- Croce, Benedetto, *Estetica*, Editura Univers, București, 1970.
- Culianu, Ioan Petre, *Jocurile minții*, Editura Polirom, Iași, 2002.
- Darie, Bogdana, *Curs de arta actorului. Improvizația*. Editura UNATC Press. București, 2016.
- Dicționarul Explicativ al limbii române*, Academia Română, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- Diderot, Denis, *Paradox despre actor*, Editura Nemira, București, 2010.
- Dinu, Mihai, *Comunicarea*, Editura Orizonturi, București, 2007.
- Dumitriu, Anton, *Istoria logicii*, ediția a 2-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.
- Eco, Umberto, *Tratat de semiotică generală*, traducere de Anca Giurescu și Cezar Radu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Feher, Michel, Naddaff, Ramona, Tazi, Nadia, Mau, Bruce (eds), *Fragments for a History of the Human Body*, 3 vols, Zone Books, New York, 1998.
- Freud, Sigmund, *Psihanaliză și artă*, Editura Trei, București, 1996.
- Garner Jr., Stanton B. - *Kinesthetic Spectatorship in Theatre, Phenomenology, Cognition, Movement*, Palgrave Macmillan, 2018
- Georgiu, Grigore, *Comunicare interculturală. Probleme, abordări, teorii*, Editura Comunicare.ro, București, 2010.
- Ghiu, Bogdan, *Corp gândit, corp trăit*, în Grünberg, Laura (coord.), *Corp - Artă - Societate: reflecții întrupate*, Editura UNArte, București, 2010.
- Hegel, G. W. F., *Fenomenologia spiritului*, Editura Academiei Române, București, 1963.
- Husar, Alexandru, *Studii de estetică, istoria și teoria artei*, Editura Princeps Edit, Iași, 2008.
- Ianoși, Ioan, *Dialectica și estetica*, Editura Științifică, București, 1971.
- Le Breton, David, *Antropologia corpului și modernitatea*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.

- Leroi-Gourhan, André, *Gestul și cuvântul*, vol. II, traducere de Maria Berza, prefață de Dan Cruțeru, Editura Meridiane, București, 1983.
- Lore, Billie, *Emotion and the Brain in Actors and the Audience*, University of Geneva, material prezentat în cadrul conferinței LdaVi VR Worldbuilding Lab, CINETic, 2017.
- Lucaci, Liviu, *Nașterea actorului*, Editura U.N.A.T.C. Press, București, 2017.
- Marshall, Lorna, *The Body Speaks. Performance and Physical Expression*, traducere de LCG, Bloomsbury Publishing PLC, 2008.
- Merleau-Ponty, Maurice, *Fenomenologia percepției*, Editura Aion, Oradea, 1999.
- Michailov, Mihaela, *Corpuri radicale în spectacole contemporane*, Editura Vellant, București, 2021.
- Mikel, Dufrenne, *Idei contemporane pentru om*, Editura Politică, București, 1971.
- Momoc, Antonio, *Comunicare 2.0*, Editura Adenium, Iași, 2014.
- Morris, Desmond, *Peopewatching. The Desmond Morris guide to body language*, Vintage, New York, 2002.
- Morris, J. Katherine (coord.), *Sartre on the Body*, Palgrave Macmillan, London, 2010.
- Murray, Simon, Keefe, John, *Physical Theatre. A Critical Introduction*, Routledge, London, 2016.
- Nanu, Adina, *Artă, Stil, Costum*, Editura Noi Media Print, București, 2007.
- Papu, Edgar, *Estetica 1*, Editura Eikon, București, 2016.
- Păcurar, Diana, *Teatrul - un sistem semiotic*, Teză de doctorat, București, 2021.
- Pease, Allan, *Limbajul trupului*, Editura Polimark, București, 1993.
- Petcu, Marian, *Sociologia mass-media*, Editura Dacia, Cluj, 2002.
- Pilbeam, David, "Major Trends in Human Evolution" Current Argument on Early Man, Editor Lars-Konig Konigsson, Pergamon Press, Oxford, 1980.
- Ralea, Mihai, *Prelegeri de estetică*, Editura Științifică, București, 1972.
- Ralea, Mihai, *Scrieri*, vol. I, Editura Minerva, București, 1972.
- Ribbens, Geoff, Thompson, Richard, *Limbajul trupului*, traducere de Graal Soft/Elena Arhire, Editura Litera, București, 2016.
- Schiller, Friedrich, *Scrieri estetice*, Editura Univers, București, 1981.
- Servos, Norbert, *Pina Bausch: Dance Theatre*, K. Kieser Verlag, Munich, 2008.
- Sofocle, *Antigona*, Editura Garamond, Cluj, 2002.
- Sorescu, Marin, *Iona*, Editura Libris, București, 2006.
- Steiner, Rudolf, *Treptele inițierii*, Editura Princeps, Iași, 1992.
- Vargas Llosa, Mario, *Civilizația spectacolului*, Editura Humanitas, București, 2018.
- Vianu, Tudor, *Estetica*, Editura Pentru Literatură, București, 1968.

Williams, David (coord.), *Peter Brook and the Mahabharata: Critical Perspective*, Routledge, Londra, 1991.

Zarrilli, Phillip, *Psychophysical Training and the Formation of an Ensemble*, Methuen Drama, Londra, 2013.

Zeami, *Șapte tratate secrete de teatru No*, Editura Nemira, București, 2013.

BIBLIOGRAFIE ÎN PERIODICE

Morari, Marina, „Natura comună a artelor”, în *Glotodidactica. Biannual Journal of Applied Linguistics*, 1(IV), 2013, pp. 43-51.

BIBLIOGRAFIE WEB

<http://dawn.uv.ro/rationala.html>, Holicov, Gabriel, *Omul – Ființa rațională*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35

<http://novapolaris.ro/dictionar-cinematografic>, *Dicționar cinematografic*, (2023), accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

<https://beta.dela0.ro/cioran-fara-bach-dumnezeu-personaj-de-mana-a-treia/>, Crăciun, Andrei, *Cioran meloman: „Fără Bach, Dumnezeu ar fi un personaj de mâna a treia”*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

<https://doi.org/10.1007/s11097-018-9580-0>, Peters, M. E., “Heidegger’s embodied others: on critiques of the body and ‘intersubjectivity’”, in *Being and Time*, Phenom Cogn Sci, (2019), 18, 441–458, accesat la data de 12.12.2023.

<https://gandulzilnic.blog/2021/08/22/eduardo-galeano/>, (2021), accesat la data de 25.01.2024.

<https://plato.stanford.edu/entries/peirce-semiotics/>, Peirce, C. S., (2022), *Teoria semnelor*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

<https://www.artasimedicina.ro/>, (2012), *Artă și medicină, Citat Leonardo da Vinci*, accesat la data de 24.01.2024.

https://www.dailywire.com/episode/logos-literacy-trailer-2?fbclid=IwAR2pdhwRuoDb-3lr3VhNr2QQWSdcwBaR7mKPgcMficWoyKEm-QO_XDt8N0I, min. 00:17, Peterson, Jordan, *The Biliotecal Butterfluy Effect*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

<https://www.facebook.com/CooperativaDeArta.ro/posts/495742563953630/>, Cooperativa de artă, *Performance art-ul, numit și simplu "performance"*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

<https://www.goodreads.com/quotes/903350-dasein-ul-este-fiin-area-caracterizat-ca-fapt-de-a-fi--n-lume-via-a-uman-nu-este>, (2013), *Heidegger Martin, Conceptul timpului*, Goodreads.com, accesat la data de 24.01.2024, ora 23:45.

<https://www.ntathome.com/romeo-juliet/videos/romeo-and-juliet-trailer>, (2020), *Romeo and Juliet: Trailer*, ntathome.com, accesat la data de 12.12.2023.

<https://www.observatorcultural.ro/articol/pulverizarea-actorului-noi-pozitionari-estetice/>, Cântec, Oltița, (2022), *Pulverizarea actorului. Noi poziționări estetice*, accesat la data de 22.05.2023, ora 11:35.

https://www.ted.com/talks/adam_grant_the_surprising_habits_of_original_thinkers?language=ro – min 8:30, Grant, Adam, (2016), *Surprinzătoarele obiceiuri ale gânditorului*, accesat la data de 25.01.2024, ora 9:13.

https://www.youtube.com/watch?v=7STmcKCBI_0, Feldman Berett, Lisa, (2023), *The brain myth that won't die*, Big think, min 4:45, accesat la data de 24.01.2024, ora 23:57.

<https://www.youtube.com/watch?v=9WFPBey02b0>, Feldman Berett, Lisa, (2018), *The Three Big Myths About Emotions, Gender and Brains*, wired uk, accesat la data de 25.01.2024, ora 13:15 - min 10.

https://www.youtube.com/watch?v=AkUTSdJqM_E min.8:55, TVR, 50 de minute cu Pleșu și Liiceanu, *Despre educație*, (2014), accesat la data de data de 21.05.2023, ora 12:35

https://www.youtube.com/watch?v=FeRgqJVALMQ&t=6130s&ab_channel=Andrew_Huberman, Feldman Berett, Lisa, (2023), *How to Understand Emotions - Huberman Lab Podcast*, accesat la data de 25.01.2024, ora 14:10.

<https://www.youtube.com/watch?v=kDL9SXWN8gQ&t=62s>, Căciuleanu, Gigi, (2024), *Interviu realizat pentru www.gandinromania.ro de Crenguța Vișinesc*, min 10:50.

https://www.youtube.com/watch?v=xdGgVYIqvrQ&ab_channel=TheWell, Feldman Berett, Lisa, (2024), *How your brain creates reality*, accesat la data de 24.01.2024, ora 22:00.

<https://www.youtube.com/watch?v=yqc9zX04DXs&t=914s>, David, Christian, (2011), *The history of our world in 18 minutes*, TED.com, accesat la data de 24.01.2024.